

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปผลและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์เรื่อง การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท ทางสังคม และ วัฒนธรรม ตลอดจนรวบรวมภูมิปัญญาในเรื่อง ความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลาย ของผ้าขึ้นดินจก และ ดำเนินที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ ชุมชน จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก ตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และ กระบวนการของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารลายลักษณ์ และการเก็บ ข้อมูลภาคสนามด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์ การสังเกต การทำกิจกรรมต่างๆอย่างมีส่วนร่วม กับ ชุมชน ในการศึกษาบริบทของชุมชนบ้านท้องลับแลทั้งทางด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม ตลอดจน ข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแล และได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมา ทำการศึกษาวิเคราะห์ จำแนก ตามแนวคิดทางคติชนวิทยา สำหรับจัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน

ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้ ประชาชนในหมู่บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกลุ่มคนไท-ยวน ได้อพยพมาจากเมืองเชียงแสน โบราณ แห่งอาณาจักร ล้านนา โดยตั้งหลักแหล่งอยู่ในปัจจุบัน ภายใต้การนำของกลุ่มผู้นำกลุ่มแรกคือหนานคำลือและ หนานคำแสนเมื่อมาถึงที่อยู่ปัจจุบันมองเห็นสภาพอันอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักแหล่งกันอยู่ที่นี่ ในช่วงตะวันลับยามแลง (ตะวันตกดิน) จึงเรียกดินแดนแถบนี้ว่า บ้านลับแล ต่อมาทางราชการจึง ได้เปลี่ยนชื่อให้เป็น บ้านท้องลับแล

อาชีพหลักของชาวไท-ยวนลับแลนี้ คือ การทำการเกษตร เช่น การทำนา การทำสวน ผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ ภายในหมู่บ้านมีวัดท้องลับแล (วัดลับแล) เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเรื่อง ของบุญ ศรัทธา และความเชื่อด้านพระพุทธศาสนา มี “ยาตัว” หรือคนทรง เป็นผู้นำในการติดต่อ หรือประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผี รวมทั้งมีกลุ่มมวลชนจัดตั้ง ผู้นำชุมชน และ ปราชญ์ชุมชนที่เป็นผู้นำหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

การศึกษารวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลนั้นมีลาย หลักที่เป็นลายโบราณเพียง ๔ ลาย คือ ลายหงส์ใหญ่ ลายหงส์เครือ ลายแปดขอ และลายหกขอ

ในด้านคติความเชื่อในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าชิ้นดินจก พบว่า มีความเชื่อว่า หากได้นุ่งชิ้นดินจกทั้ง ๔ ลายในงานบุญงานมงคล ถือว่าเป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และเป็นเสมือนนางฟ้าเทพธิดา ลงมาร่วมงานมงคลถือเป็นการขอมบุญ(ร่วมทำบุญ)ด้วย นอกจากนี้ เชื่อว่า ชิ้นดินจกลายหงส์ใหญ่ นุ่งแล้วจะมีเมตตามหานิยม คนรักคนหลง คนเอ็นดู ชิ้นดินจกลายแปดขน่อง แล้วจะค้าขายหามา(ค้าขายรุ่งเรือง) มีเงินมีทอง ร่ำรวย มีโชคมีลาภ ไม่ยากจน ส่วนชิ้นดินจกลาย หงส์เครือ นุ่งแล้วจะหายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี ได้รับการคุ้มครองดูแล และชิ้นดินจกลายหกขอ นุ่งแล้วจะมีสติปัญญาเฉียบแหลมเป็นเลิศ ไหวพริบดี ปัญญาไว ว่องไว สอนง่าย

ในด้านของค่านิยมในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าชิ้นดินจก พบว่า ชิ้นดินจกทั้ง ๔ ลาย ได้รับความนิยมในการใช้สำหรับนุ่งในงานบุญงานมงคลพิธีสำคัญ เช่น งานบุญกฐิน งานบวช งานแต่งงาน ฯลฯ รวมทั้งใช้นุ่งต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เจ้าฟ้ามหาวชิตรัย อีกด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ที่นิยมนุ่งลายหงส์ใหญ่ และลายแปดขอ จะเป็นผู้หญิงวัยกลางคน ที่มีฐานะทางการเงิน อยู่ในวงศ์ตระกูลชั้นสูง ทั้งในระดับชุมชน อำเภอ หรือจังหวัด เนื่องจากเป็นลายที่ทำยากและมีราคาแพง ส่วนลายหงส์เครือและหกขอนั้น หญิงสาววัยรุ่นจะนิยมนุ่ง เนื่องจากเป็นลายที่ใช้เป็นแบบฝึกหัด ขั้นตอนของเด็กสาวสำหรับการทอผ้าลายที่ยากขึ้นไป

ด้านตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลลง คำบลฝ่ายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า มีวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลอยู่ ๓ เรื่อง คือ ๑.เจ้าหงส์คำราชบุตร ๒.พญานกเลื้อกหัวหน้านั้น และ ๓.ตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลา ผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าชิ้นดินจก

ซึ่งวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องเจ้าหงส์คำราชบุตร และพญานกเลื้อกหัวหน้านั้นเป็นวรรณกรรมที่ได้มาจากสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าชิ้นดินจก คือ ลายหงส์ใหญ่ และลายหงส์เครือ โดยในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่อง เจ้าหงส์คำราชบุตรนั้น เป็นเรื่องราวการทำความดีของพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติเป็นเจ้าหงส์คำราชบุตรในเรื่องของความกตัญญูกตเวที ส่วนวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่อง พญานกเลื้อกหัวหน้านั้น เป็นเรื่องราวของการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าที่เป็นพญาหงส์ที่ช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดจากเหล่าฝูงนกที่แย่งชิงความเป็นใหญ่ แต่ในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่อง ตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลาผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าชิ้นดินจก นั้น เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้มาจากผ้าชิ้นดินจก โดยเป็นเรื่องราวที่อิงกับตำนานประวัติศาสตร์ของชุมชนที่กล่าวถึง การอพยพของกลุ่มคนชาวไท-ยวนที่มาจากเมืองเชียงแสน แห่งอาณาจักรล้านนาโบราณ ซึ่งได้มาหาที่ทำกินเนื่องจากเบื่อหน่ายการทำสงคราม จนสร้างบ้านสร้างเมืองสำเร็จ ก็ได้พากัน

ประดิษฐ์ผ้าขึ้นดินจก และข้าวของบรรณาการอื่นๆ ไปถวายพระเจ้าเมืองเชียงแสน เพื่อขออาราธนา พระไตรปิฎกมายังเมืองลับแล และมีการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีโดยการแต่งงานของเจ้าราชบุตรแห่ง เมืองเชียงแสน และลูกสาวของกลุ่มผู้นำเมืองลับแล ตลอดจนอัญเชิญเจ้าราชบุตรให้มาเป็นปฐม บรมกษัตริย์ครองเมืองลับแล

นอกจากองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนทั้งในส่วนของสภาพบริบททางสังคม และวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาและ ความสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมนี้แล้วนั้น กระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ในขั้นตอนของการ ศึกษาวิจัยอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนบ้านท้องลับแล ก็สามารถสร้างกระบวนการความร่วมมือและ ปลุกฝังจิตสำนึกรักในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้กับคน ในชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากการประเมินความพึงพอใจแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนไท-ยวน ลับแลง บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ด้านกระบวนการ ชุมชนมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลมากที่สุด ทั้งยังได้รับความร่วมมือจากองค์กร/หน่วยงานในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวน ลับแลง และชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้โดยการพัฒนา ให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ด้านเนื้อหาชุมชนมีความพอใจในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง มาก ที่สุดโดยใช้ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาจากผ้าขึ้นดินจกในเรื่องต่างๆ เช่น ตำนาน ความเชื่อ วัฒนธรรม จึงทำให้เกิดความต้องการฟื้นฟู วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลงโดยการจัดตั้งกลุ่มครุภูมิ ปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชน รวมทั้ง การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลงซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้และการสืบทอดตลอดจนกิจกรรมเสริม เช่น การ ธรรมรงค์แต่งกายตามวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง และการทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ชุมชนวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง จึงทำให้เกิดความภูมิใจ ความรัก และความหวงแหน ใน วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง

ด้านการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE) พบว่า การฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวนลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านการพัฒนา ด้านประวัติศาสตร์ ด้าน การจัดการทรัพยากร ด้านการศึกษา ด้านคุณภาพชีวิตและด้านชุมชน

จากการวิเคราะห์ พบว่า วรรณกรรมมุขปาฐะที่อยู่ในผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวน บ้าน ท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือเรื่อง เจ้าหงส์คำราชบุตร พญานกเลื้อก หัวหน้า และ ตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลาผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าขึ้นดินจก นั้น เป็น

วรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้มาจากผ้าขึ้นดินจกของชุมชน โดยเป็นเรื่องราวที่อิงกับตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผี สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นของ บุญเกิด รัตนแสง(๒๕๓๖ : ๓-๔) วรรณกรรมท้องถิ่นจึงเป็นงานเกี่ยวกับหนังสือที่มีอยู่ในภาคต่างๆ หรือท้องถิ่นหนึ่งๆ ทั้งที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่มีการบันทึกเพียงจดจำสืบทอดกันมา ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไป อันได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย เพลงเด็ก เพลงประกอบการทำงาน นิทาน นิยาย ตำนาน แห่ เช็ง รวมทั้งคำสวดในพิธีกรรมต่างๆ ล้วนเกิดขึ้นด้วยภูมิปัญญาของนักปราชญ์ในท้องถิ่นได้มองการณ์ไกล จึงสร้างวรรณกรรมประเภทต่างๆ ขึ้นใช้ในโอกาสต่างกัน เช่น เพื่อบันทึกเพื่อใช้ในพิธีกรรม เพื่อการสั่งสอนอบรมและเพื่อการปกครองตนเอง ส่วนมากเป็นคำร้อยกรองที่คล้องจองกันเพื่อสะดวกในการจดจำฝังใจ และวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ที่บอกวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เพราะ วรรณกรรมแต่ละประเภท จะบรรจุภาษา ศาสนา อาชีพ แนวความคิดหรือค่านิยมไว้เพื่อสะท้อนภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นให้อ่านได้ เห็นอย่างชัดเจน

รวมทั้ง ความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะซึ่งถือว่าเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่อยู่ในผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวน บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำทอง จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน ประวัติศาสตร์ และพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนจนทำให้เกิดความสมดุล ระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ ทำให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และตัวของชาวบ้านเอง หากเกิดปัญหาทางด้านความไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข หรือเกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นองค์ความรู้ ที่ชาวบ้านสะสม ประยุกต์ ริเริ่ม สานต่อ และสืบทอด รวมทั้งนำมาประยุกต์ใช้และพัฒนาตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การรวบรวมความรู้ ความคิด และประสบการณ์เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และมีความสำคัญเพื่อก่อให้เกิดพลังแห่งการสร้างสรรค์ พัฒนา เรียนรู้สืบทอดกันในชุมชนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑ : ๑๑-๑๓) ที่ให้ความหมาย และบอกลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นความรู้ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีต สั่งสม ปรับปรุงประยุกต์และพัฒนาตามกาลสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก แล้วถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมา ทั้งนี้เพราะเป็นความรู้ ความคิดของบุคคล สืบทอดต่อไปยังบุคคลใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อดำรงชีวิตสืบต่อมา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบทอดกันมา อันเป็น

ศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือคือแก่นของชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภูมิปัญญาของประเวศ วะสี (๒๕๓๐ : ๑๑-๑๓) ที่เสนอลักษณะที่สำคัญของ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้ มีความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนจากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก ซึ่งความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนไท-ยวนลับแลนั้น มีการสะสมมาจากคนภายในชุมชน ผ่านกาลเวลาที่ขัดเกลา และสร้างสรรค์องค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงหรือมีความเป็นบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

โดยสรุปภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะเป็นสิ่งที่สะท้อนมุมมองทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน ที่เป็นหัวใจสำคัญของการสานต่อ และการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อกันมาโดยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวิถีทางธรรมชาติ ผ่านมุมมองการอธิบายบอกเล่าต่อ พร้อมทั้งการปฏิบัติของคนในชุมชนนั้นๆ

อีกทั้ง ความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะที่อยู่ในผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนไท-ยวนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ กิ่งแก้ว อัดถากร(๒๕๕๘) ที่ได้เสนอความหมายของ Folklore คือ เรื่องที่ว่าด้วยวิถีชีวิตตามประเพณีของกลุ่มชน

และจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะที่อยู่ในผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนไท-ยวน บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ตลอดจนประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ภาษา อาหารการกิน การแต่งกาย ของชุมชนชาวไท-ยวนลับแลที่ได้สั่งสม สืบทอด องค์ความรู้ต่างๆ มาจนถึงปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่สร้างความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ แสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไท-ยวนลับแล ที่มีมาอย่างยาวนาน โดยสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่กล่าวว่าอัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น คำว่า “อัตลักษณ์” มีความแตกต่างจากคำว่า “บุคลิภาพ” เนื่องจากบุคคลอาจมีความ

เหมือนกันได้ในแง่ของบุคลิกภาพ เช่น มินิสัยหรือลักษณะที่เหมือนกันได้ แต่การเหมือนกันในด้านอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา หมายถึง การยอมรับความเป็นตัวตน ประกอบกับการแสดงตัวตน (Making Oneself) ให้เห็นว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรกับกลุ่มหรือบุคคลอื่น การที่เลือกนิยามความหมายของตนเอง และแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใครนั้น เป็นกระบวนการของการเลือกใช้ และแสดงออกซึ่งจะทำให้รู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเรา และกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวข้อง เพราะมนุษย์เลือกใช้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองทั้งในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก และในส่วนของตัวเองที่มันซ้อนทับกันอยู่ (นัทธนัย ประสานนาม, ๒๕๕๐ : ๔๕) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าชิ้นดินจกของชาวไท-ยวนลับแล ที่ได้ถูกสร้างให้เป็นเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ที่แสดงออกให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชน ทั้งในเรื่องของการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของชุมชนว่าชุมชนเป็นใคร มาจากไหน มีที่มาอย่างไร และการยอมรับความเป็นตัวตน ประกอบกับการแสดงตัวตน (Making Oneself) ออกมา โดยผ่านกระบวนการทางความเชื่อ พิธีกรรม ค่านิยม ตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ตลอดจนวิถีชีวิต ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนที่สอดคล้องกับความเป็นตัวตน หรือ รากของตนเอง ในความเป็นชาติพันธุ์ไท-ยวน

ดังนั้นการทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจก ชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ร่วมกันนั้น ก็จะสามารถฟื้นฟูวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชุมชนได้ ซึ่งภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจกนอกจากจะแสดงและเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการความร่วมมือของคนในชุมชน ในเรื่องของการพัฒนา และการฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเอง

จากการวิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไท-ยวนลับแล บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งพบว่า ด้านกระบวนการ ชุมชนมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลมากที่สุด ทั้งยังได้รับความร่วมมือจากองค์กร/หน่วยงานในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล และชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้โดยการพัฒนาให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนได้เห็นความสำคัญและได้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรมและกระบวนการต่างๆของชุมชนซึ่งมีความสอดคล้อง

รับกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๓๗ อ้างใน พิระพล ไชยพงศ์, ๒๕๓๕) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การเกี่ยวข้องกับสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Environment Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น โดยให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย สรุปว่าเป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแต่การเป็นส่วนหนึ่ง (Belonging) ของชุมชนเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมอาจหมายถึงการทำงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ จังหวะเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้วางใจได้ (ความรับผิดชอบ) ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มด้วย

ด้านเนื้อหาชุมชนมีความพอใจในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง มากที่สุดโดยใช้ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาจากผ้าขึ้นตีนจกในเรื่องต่างๆ เช่น ตำนาน ความเชื่อ วัฒนธรรม จึงทำให้เกิดความต้องการฟื้นฟู วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลงโดยการจัดตั้งกลุ่ม อนุรักษ์ ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชน รวมทั้ง การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลงซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้และการสืบทอดตลอดจนกิจกรรมเสริม เช่น การรณรงค์แต่งกายตามวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง และ การทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ชุมชนวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง จึงทำให้เกิดความภูมิใจ ความรัก และความห่วงใย ใน วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนได้เกิดความตระหนักและสำนึกในความรัก ความ ศรัทธา ความเชื่อ ในเรื่องของบุญ บารมีแห่งการสั่งสมความสุข ตามแนวคิดหลักของ พระพุทธศาสนาที่เชื่อว่าการทำดีย่อมได้รับผลตอบแทนดี กับทั้ง เกิดสำนึกร่วมหรือจิตสาธารณะที่ ก่อให้เกิดพลังศรัทธาในการร่วมกันฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง โรงเรียนวัด ท้องลับแล และ โสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ที่ได้เข้ามาเป็นเครือข่ายในการร่วมกันจัดการ ทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด เงื่อนไขและปัจจัยแห่ง ความเข้มแข็งของชุมชน ของ อุทัย ดุลยเกษม (๒๕๔๐) ๗ ประการ ได้แก่ ๑) โครงสร้างทางสังคม แบบแนวราบ ๒) ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ๓) ค่านิยมจากศาสนธรรมหรืออุดมการณ์ในการ ใช้ชีวิต ๔) กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต ๕) กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ๖) ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม ที่แน่นแฟ้น และ ๗) กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ซึ่งคล้ายคลึงและเป็นไปในทิศทางทาง เดียวกับกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (๒๕๔๒) และสถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์ (๒๕๔๔) (อ้างถึงใน ประเวศ วะสี, ๒๕๔๑:๑๘ และสีลาภรณ์ นาคทรรพ, ๒๕๓๘ :๑๓๒) ซึ่งได้ เสนอหลักการพิจารณาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนไว้ ๑๖ ประการดังนี้ ๑) สมาชิกชุมชนมีความ

เชื่อมั่นว่าตนและคนในชุมชนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองได้ รวมทั้งมีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ ด้วย ๒) สมาชิกชุมชนรักที่จะพึ่งตนเองมีความเอื้ออาทร รัก ห่วงใยกัน และพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนร่วมกัน ๓) สมาชิกชุมชนเลือกผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ๔) มีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง ๕) สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และเผชิญกับสภาวะวิกฤติต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ๖) มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันในชุมชนจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนร่วมกันผลักดันอย่างเข้มแข็ง ๗) สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มจากประเมินสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและพัฒนาของชุมชน ๘) สมาชิกผู้นำที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ๙) สมาชิกชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนจากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านและการทำงานร่วมกัน ๑๐) มีการสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยมีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน ๑๑) มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกด้าน ๑๒) ต้องมีการขยายผลของกลุ่ม โดยการมีสมาชิกเพิ่มขึ้นประเภทงานและกิจกรรมมีความหลากหลายมากขึ้น มีจำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องกันมากขึ้น ๑๓) การพึ่งพาภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป ๑๔) มีเครือข่ายความร่วมมือกับหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้ ๑๕) สมาชิกได้รับประโยชน์จากชุมชนอย่างยุติธรรม และ ๑๖) ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกพอสมควร ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวสามารถเรียกได้ว่าเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนได้นอกจากนี้ ในด้านการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE) พบว่า การฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับลั้ง เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านการพัฒนา ด้านประวัติศาสตร์ ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการศึกษา ด้านคุณภาพชีวิตและด้านชุมชน ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันอย่างจริงจังของคนในชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินความต้องการในชุมชนโดยวิเคราะห์และศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน พร้อมทำการสำรวจทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งชุมชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยตลอด ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมที่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนในการหาหนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตัวเอง จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับทางออกในการแก้ไขปัญหาและเป็นกระบวนการที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสิทธิบัญญัติ ประพุทธนิติสาร (๒๕๔๕:๒๐-๕๔) เสนอว่า ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชน เข้าร่วมศึกษาปัญหาร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนเสร็จ และการเสนอผลและการอภิปราย

ผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problems People) ค้นหาปัญหารวมกันกับนักวิชาการ และเป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

จึงสรุปได้ว่า การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกระบวนการที่สามารถช่วยทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้ และมีการพัฒนา การร่วมคิดร่วมทำ ตลอดจนได้รับแรงสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอก ทำให้เพิ่มฐานความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในด้านวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต

อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากจะเป็นแหล่งความรู้ของชุมชนแล้วนั้น ยังสามารถสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนความรัก ความหวงแหน ศรัทธา และความภาคภูมิใจของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือและความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง รวมทั้งการเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน อันจะส่งผลดีให้กับชุมชน สังคมและประเทศชาติโดยรวม

๖.๓ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการศึกษาวิจัยโดยอาศัยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชน ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งนอกจากจะเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบท ของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรม เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในเรื่อง คติความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าขึ้นดินจก และ ตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชน อีกทั้งยังเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามวิธีการมีส่วนร่วม โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชนแล้วนั้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน และเครือข่ายทางการเรียนรู้ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก บ้านท้องลับแล รวมทั้งชุมชนสามารถพัฒนาทักษะด้านการคิด การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน วิจัยวิจัยและภูมิปัญญาจากผ้าขึ้นดินจกดังกล่าวสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและอธิบายเรื่องการพัฒนาและฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอื่นๆ ของชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่อไปได้